

ادامه از صفحه ۳

• **استفتاء:** (۱/۱۱/۱۳۹۹) خواهشمندم بفرومایید، معامله سلف طلا به‌شکل ذیل چه صورت دارد؟

کاظم به حمید مراجعه می‌کند و تقاضای ۵ میلیون تومان دارد. حمید می‌گوید: من می‌توانم (با بیع سلف) از تو طلا بخرم و پول آن را الآن به تو بدهم، کاظم قبول می‌کند.

حمید پیش خود حساب می‌کند که من باید به‌گونه‌ای این معامله را انجام دهم که علاوه بر اینکه ارزش پولم حفظ شود، ده درصد هم سود ببرم. همان لحظه به سایت قیمت طلا نگاه می‌کنند، می‌بینند، یک سوت طلا (طلای خام ۱۸عیار) ۶۳۰ تومان است. محاسبه می‌کند، ۹۳۶۷، ۶۳۰÷۰۰۰۵۰۰۰۰= پس ارزش پول من الآن ۹۳۶۷، سوت (طلای خام ۱۸عیار) است، پس ده درصد آن می‌شود ۷۹۳ سوت طلا ۷۲۹۸+=۹۳۶۷، جمعا می‌شود ۷۲۹۸، سوت (طلای خام ۱۸عیار).

بعد از محاسبه، وارد معامله سلف طلا می‌شود و به کاظم می‌گوید: من حاضرم الآن ۵ میلیون تومان نقداً به تو پرداخت کنم که یکسال دیگر در تاریخ (۱۴۰۰/۱۱/۷۲۹۸، سوت طلا (طلای خام ۱۸ عیار) به من تحویل بدهی. درضمن از الآن به تو وکالت بلاعزل می‌دهم که در تاریخ(۱۴۰۰/۱۱/۱۴۰۰) طلای مرا به خودت بفروشی و پول آن را به من تحویل بدهی. و با قبول کاظم و پرداخت ۵ میلیون تومان توسط حمید به او، معامله کامل می‌شود.

جواب:

امام خامنه‌ای: در هر دو صورت چنانچه قصد معامله جدی داشته باشند، اشکال ندارد. اصل استفتاء (سایت، طرح کوثر طلا، روی استفتاء ۱۱۳۱۳ کلیک فرمایید.)

آیت‌الله سیستانی: در هر شکل اگر معامله صوری نباشد، اشکال ندارد. اصل استفتاء (سایت، طرح کوثر طلا، روی استفتاء ۱۱۳۱۵ کلیک فرمایید.)

آیت‌الله صافی: در هر دو صورت چنانچه قصد معامله جدی داشته باشند و مقدار معینی طلا برای تحویل در تاریخ معین به‌صورت سلف خریداری و وجه آن را نقداً بپردازد، اشکال ندارد و وکالت فروش به خود یا دیگری تأثیری در معامله ندارد. فروشنده ضامن تحویل طلا در سررسید است. اصل استفتاء (سایت، طرح کوثر طلا، روی استفتاء ۱۱۳۱۷ کلیک فرمایید.)

آیت‌الله علوی گرگانی: به نظر می‌رسد معامله صحیح باشد. اصل استفتاء (سایت، طرح کوثر طلا، روی استفتاء ۱۱۳۱۹ کلیک فرمایید.)

آیت‌الله مکارم شیرازی: در فرض سؤال اشکالی ندارد. اصل استفتاء (سایت، طرح کوثر طلا، روی استفتاء ۱۱۳۲۰ کلیک فرمایید.)

• **جمع‌بندی در قالب یک نمونه**

قرض دهنده، به صندوق ۱۰۰ گرم طلای خام ۱۸عیار قرض‌الحسنه می‌دهد. صندوق ۱۰۰ گرم طلا را می‌فروشد و پول آن را به متقاضی تسهیلات می‌دهد و برای یک‌سال دیگر (در تاریخ مشخص) ۱۰۲ گرم طلای خام ۱۸عیار از او خریداری می‌کند. سال آینده، تاریخ مشخص که فرارسید، صندوق، با پول۱۰۲ گرم طلا را از او می‌گیرد یا خود ۱۰۲ گرم طلا را از او تحویل می‌گیرد و ۱۰۰ گرم آن را به قرض‌دهنده می‌دهد و ۲ گرم باقی‌مانده را به‌عنوان سود برای خودش برمی‌دارد.

• **کلام‌پایانی**

در صورت اجرائی‌شدن این طرح:

- به‌آسانی و فراوان، پول نقد در اختیار متقاضیان تسهیلات قرار می‌گیرد.
- تمام هزینه‌های صندوق‌های تسهیلات از خود‌صندوق‌ها تأمین می‌شود.
- تمام مراحل تأمین هزینه‌های صندوق‌ها شرعی است.
- واکاو۱ اشکالات اقتصادی نظام قرض‌الحسنه و ارائه طرح جایگزین نوین شرعی کارمزد
- علیرغم جایگاه ارزشمند نظام قرض‌الحسنه، برخی از اقتصاددانان با طرح چالش‌ها و ایراداتی با این سازوکار مواجه‌اند. نوشتار حاضر با رویکردی تحلیلی، ضمن تبیین این اشکالات، بر این باور است که اجرای طرح «جایگزین نوین شرعی کارمزد در قرض‌الحسنه»، راهکاری کارآمد برای مرتفع ساختن این چالش‌ها و بهینه‌سازی این نظام مالی خواهد بود.

• **اشکال استادسیدعباس موسویان^{رحمته‌الله} به قرض‌الحسنه**

سوء استفاده از منابع سپرده‌گذاران؛ چنانچه گذشت، هدف اصلی غالب سپرده‌گذاران صندوق‌های قرض‌الحسنه، مشارکت دراعطای وام قرض‌الحسنه به محرومان و نیازمندان جامعه است تا بتوانند مایحتاج زندگی خود را تأمین کنند؛ این درحالی است که برخی صندوق‌ها با استفاده از منابع مذکور، اقدام به خرید و ساخت و ساز ساختمانهای ممتاز در بهترین مکان‌های شهرها، برای صندوق‌ها می‌کنند و در مواردی نیز مشاهده می‌شود که مبالغ بزرگی در اختیار افراد معدودی قرار می‌گیرد. (سیدعباس موسویان، مجله/ پگاه حوزه/ پنجم مهر ۱۳۸۲، شماره ۱۴)

• **اگر قرض با طلا باشد، چنین اتفاقی نمی‌افتد.**

• **اشکال استادمحمدجوادمحقق‌نیا**

بررسی‌ها نشان می‌دهد که در نظام بانکی ایران، تنها اندکی بیش از نیمی از منابع قرض‌الحسنه، به اعطای قرض‌الحسنه اختصاص یافته است. (محقق‌نیا، محمدجواد، ۱۳۸۸، بررسی جایگاه قرض‌الحسنه در نظام بانکی جمهوری اسلامی ایران، معرفت اقتصادی، ش، ص ۱۱۰).

• **این از آثار قرض ریالی است؛ اما در قرض طلا چنین انحرافی رخ نمی‌دهد.**

• **اشکال استادعرب‌مازاروکی‌قبادی**

درحالی‌که نظام بانکی، نه‌تنها به حکم استحباب پرداخت مازاد به سپرده‌گذاران قرض‌الحسنه عمل نکرده؛ بلکه هر ساله از قدرت خرید آنان کاسته و به قرض‌گیرندگان منتقل ساخته است.

نظام بانکی، برخلاف حکم شارع مقدس که تأکید می‌کند، قرض‌گیرنده به قرض‌دهنده پاداش دهد، از جیب قرض‌دهنده، به

ل **نهاد قرض‌الحسنه** پس‌انداز، از اهداف خود منحرف و این امر، موجب کاهش نسبت این سپرده به دیگر سپرده‌ها شده است. از علل این انحراف، وجود تورم شدید، کاهش قدرت خرید سپرده‌های قرض‌الحسنه و وجود رانت در استفاده از این سپرده‌ها بوده است. قرض‌الحسنه، از اموری است که نظام اقتصاد را سالم و نیازهای ضروری را برآورده می‌سازد و محبت و وحدت و برکت می‌آورد. روند کنونی، نشان می‌دهد که ممکن است روزی کسی پیدا نشود که سازوکار فعلی پولش را قرض‌الحسنه بدهد؛ یعنی در جایی سرمایه‌گذاری کند که سودی عایدش نشود.

ضروری را برآورده می‌سازد و محبت و وحدت و برکت می‌آورد. روند کنونی، نشان می‌دهد که ممکن است روزی کسی پیدا نشود که سازوکار فعلی پولش را قرض‌الحسنه بدهد؛ یعنی در جایی سرمایه‌گذاری کند که سودی عایدش نشود. اگرچه که ریسکی متوجه او نباشد؛ اما این بدان معنا نیست که دیگر کسی یافت نشود که با سازوکارهای دیگر، پولش را قرض‌الحسنه بدهد؛ بنابراین، باید تلاش کرد برخی سازوکارها را معرفی کرد تا از طریق آنها، کمبود سپرده قرض‌الحسنه برطرف گردد. (محمدزمان و محمدهادی رستمی، تبیین انحراف‌های سپرده‌های قرض‌الحسنه در نظام بانکی، مجله معرفت اقتصاد اسلامی، سال یازدهم، شماره دوم، پیاپی ۲۲، بهار و تابستان ۱۳۹۹)

• **با استفاده از طلا، هنگام قرض‌دادن و استفاده از بیع سلف، هنگام تسهیلات دادن، هیچ کمبودی در سپرده پیدا نمی‌شود.**

• **اشکال استادمرتضی‌اکبری**

مدیر عامل بانک قرض‌الحسنه مهر ایران، با بیان اینکه منابع قرض‌الحسنه یعنی منابعی که فرد سپرده‌گذار به نیت اعطای وام قرض‌الحسنه نزد بانک می‌گذارد تا از آن طریق تسهیلات قرض‌الحسنه داده شود، افزود: با این مفهوم عملاً حسابهای جاری افراد از قرض‌الحسنه جدا می‌شود و صرفاً سپرده‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه را شامل می‌شود.

وی تصریح کرد: تعداد سپرده‌های قرض‌الحسنه در نظام بانکی روز به روز کمتر شده و این به‌معنای اضمحلال فرهنگ قرض‌الحسنه در یک کشور اسلامی است. این موضوع یک دلیل اقتصادی و یک دلیل فرهنگی دارد. وی ادامه داد: دلیل اقتصادی آن، نرخ تورم بالایی است که در کشور حاکم بوده و هست. زمانی که سپرده‌گذار به نیت قرض‌الحسنه منابع خود را نزد بانک می‌گذارد، انتظار سود ندارد در عین حال انتظار ضرر هم ندارد؛ اما در حالتی که نرخ تورم مثلاً ۲۰ درصد است، یعنی هر ساله ۲۰درصد ضرر کرده و قدرت خرید پولش را از دست می‌دهد.

وی افزود: بنابراین مسئله تورم و کاهش ارزش پول یک مسئله جدی ولاینحل سپرده‌های قرض‌الحسنه است و تا زمانی که چاره‌ای برایش اندیشیده نشود، در جامعه با تورم بالا، انتظار افزایش سپرده‌های قرض‌الحسنه بی‌جا خواهد بود. (مرتضی اکبری ۱۳۹۸، کد خبر: ۳۰۴۳۷۵ شنبه ۱۱ خرداد ۱۳۹۸)

• **اگر قرض با طلا باشد، تورم تأثیری در کاهش ارزش سپرده ندارد.**

• **اشکال استاد مصباحی‌مقدم**

عضو مجلس خبرگان رهبری، به عدم توانایی برخی دانشجویان از ادامه تحصیل اشاره و تأکید کرد: نباید اجازه داد یک دانشجو به‌خاطر عدم برخورداری از توان مالی، از تحصیل انصراف دهد. دامنه پرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه باید چندبعدی باشد؛ یعنی نباید آن را تنها به ازدواج و اشتغال محدود کرد؛ بلکه در حوزه تحصیل می‌بایست میزان این وام‌ها افزایش کند و بازپرداختش طوری باشد که دانشجو بعد از فارغ‌التحصیلی اقساط آن را بپردازد. (حجت‌الاسلام والمسلمین غلامرضا مصباحی‌مقدم، ۲۹ مرداد ۱۴۰۳ ر گفت‌وگو با ایکنا)

• **اگر تسهیلات با بیع سلف طلا باشد، هیچ محدودیتی در مصرف آن وجود ندارد**

• **اشکال استادعلوی‌منش**

بررسی‌های مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی نشان می‌دهد که شرایط وام قرض‌الحسنه کارکنان بانک‌ها در مقایسه با سایر وام‌های قرض‌الحسنه از حیث سقف وام، مدت بازپرداخت، کارمزد و وثایق بسیار متفاوت است؛ برای نمونه می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: ۱. سقف وام قرض‌الحسنه کارکنان بانک‌ها در اکثر بانک‌ها «معادل ۳۲ ماه حقوق، فوق‌العاده شغل، فوق‌العاده سختی کار و کمک‌هزینه عائله‌مندی و اولاد مستخدم» است که حداقل ۶ برابر سقف سایر وام‌های قرض‌الحسنه است.

۲. مدت بازپرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه عادی حداکثر ۳۶ ماه است؛ درحالی‌که این مدت برای بازپرداخت وام‌های رفع نیازهای

ضروری کارکنان بانک‌ها، ۱۸۰ تا ۲۰۰ ماه است.

۳. کارمزد تسهیلات قرض‌الحسنه عادی در اکثر بانک‌ها،

برابر ۴ درصد است؛ درحالی‌که این نرخ برای وامهای رفع نیازهای ضروری کارکنان بانک‌ها برابر یک درصد است.

۴. در دستورالعمل اجرایی قرض‌الحسنه اعطایی

بانک‌ها، بانک‌ها موظف به اخذ وثایق لازم برای تسهیلات

قرض‌الحسنه شده‌اند. در مقابل کارکنان بانک برای دریافت

تسهیلات قرض‌الحسنه، نیازی به وثیقه ندارند و صرفاً وکالت

کسر از حقوق لازم است.

لذا دسترسی به تسهیلات قرض‌الحسنه از همه جهات

برای کارکنان به نسبت سایر اقشار جامعه و حتی دارندگان

سپرده‌های قرض‌الحسنه جاری و پس انداز، فراهم تر است و

لذا براساس اطلاعات ارسال شده به مرکز پژوهش‌های مجلس

توسط بانک‌ها، حدود نیمی از تسهیلات قرض‌الحسنه برخی

از بانک‌ها به کارکنان آنها اختصاص یافته است. (سید محسن

علوی منش، بررسی قرض‌الحسنه در ایران. مرکز پژوهشهای مجلس

شورای اسلامی، ۱۳۹۱)

• **اگر قرض‌دادن به بانک، با طلا باشد کارمندان بانک**

به‌ندرت وام خواهند گرفت

• **اشکال استاد پیروزفر**

اولویت کارمندان بانک‌ها در دریافت تسهیلات

قرض‌الحسنه، یکی از مهمترین موارد نقض عدالت در

تخصیص تسهیلات قرض‌الحسنه، تسهیلات قرض‌الحسنه

ضروری کارکنان بانک‌هاست. شورای پول و اعتبار با توجه

به اینکه کارکنان بانک‌ها در معرض فساد مالی قرار دارند،

اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه به کارکنان شاغل بانک‌ها را از

«دستورالعمل اجرایی قرض‌الحسنه اعطایی بانک‌ها» (مصوب

۱۳۶۳)، استثنا کرده است و اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه

برای رفع احتیاجات ضروری کارکنان بانک‌ها را طبق ضوابط

و مقررات مربوطه خود بلامنع اعلام کرده است. (اکبر پیروزفر،

درباره قراردادهای اعطای تسهیلات بانکی، تازه‌های اقتصاد، شماره

۱۳۷۵، ۵۸)

• **جمع‌بندی و نتیجه‌گیری**

۱. تجهیز منابع بانکی به روش قرض‌الحسنه تحت عنوان

قرض‌الحسنه پس‌انداز و جاری، اگر مزد کار قرض‌دهنده

(جبران هزینه) باشد، شبهه ربا دارد (در حکم اختلاف

است)؛ اما اگر سپرده‌گذار برای رسیدن به خدماتی بیش از

تضمین بازپرداخت سپرده‌اش سپرده‌گذاری کند (که اصولاً

همین‌گونه است) ربوی است.

۲. کارمزد تسهیلات قرض‌الحسنه، اگر بیش از مزد کار بوده

و سود سرمایه قرض‌دهنده محسوب شود، ریاست و از آنجا

که کارمزد قرض‌الحسنه با نرخ ثابت ۴ درصد بیش از مزد

کار بانکدار است و به‌عنوان سود سرمایه به مالکیت بانک

درمی‌آید، این کارمزد در بربردارنده ریاست.

• **پیشنهاده**

۱. قرض‌الحسنه از روش‌های اصلی تجهیز و تخصیص

منابع بانکی کنار گذاشته شود. از این عقد می‌توان تنها

جهت برون‌رفت از برخی تنگناها مانند مبادلات اتاق پایاپای

استفاده نمود. (محمد لشکری، سیدمحمد حسینی و محمدعلی

معدنی، «بررسی موضوع ربا در قراردادهای «قرض‌الحسنه» رایج در

سیستم تأمین مالی ایران»، فصلنامه علمی – ترویجی اقتصاد و

بانکداری اسلامی، شماره سیزدهم، زمستان ۱۳۹۴ ص ۲۹)

• **با استفاده از طلا و بیع سلف، مشکل حل می‌شود و نیازی**

نیست که قرض‌الحسنه کنار گذاشته شود.

۲. همچنین در ماده (۲۹) آیین‌نامه استخدامی نظام بانکی

جمهوری اسلامی ایران نیز آمده است:

بانک می‌تواند به‌طرق مقتضی به کارکنان ثابت خود

تسهیلات قرض‌الحسنه رفع احتیاجات ضروری و مسکن

اعطا نماید. نحوه پرداخت تسهیلات این ماده به تصویب

هیئت‌مدیره بانک می‌رسد.(سیدمحسن علوی‌منش، بررسی

قرض‌الحسنه در ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۱)

• **اگر قرض با طلا باشد، بانک می‌تواند حتی برای احتیاجات**

غیرضروری هم به کارمندانش وام بدهد

۳. دریافت کارمزد به‌صورت درصدی: از آنجاکه هزینه

پرداخت یک میلیون یا دو میلیون تومان قرض تفاوتی ندارد،

کم و زیاد شدن مبلغ کارمزد با درصد ثابت آن، مشکل دارد؛

البته برخی مؤسسات (مانند انصارالقائم ^ونیشابور با

دانستن میزان هزینه‌ها و پیش‌بینی توان خود برای اعطای

وام یک کارمزد درصدی کلی به دست می‌آورند و به این

ترتیب هزینه‌های خود را بین وام‌گیرندگان تقسیم می‌کنند.

درصورتی‌که کارمزدهای دریافتی بیشتر از هزینه‌های دوره

مالی شود، دریافتی اضافه در حسابی برای آینده پس‌انداز

می‌شود تا جبران کمبودهای احتمالی را بکند یا در دوره بعد،

از پیش‌بینی هزینه کم می‌شود؛ اگرچه این کار کاملاً عادلانه

نیست؛ اما ربا محقق نمی‌شود؛ چراکه وام‌گیرندگان تنها

هزینه‌ها را پرداخت می‌کنند و سودی عاید مؤسسه نمی‌شود.

(محمد لشکری، سیدمحمد حسینی، محمدعلی معدنی، «بررسی

موضوع ربا در قراردادهای قرض‌الحسنه رایج در سیستم تأمین مالی

ایران»، فصلنامه علمی- ترویجی اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره

سیزدهم، زمستان ۱۳۹۴ ص ۴۵)

• **با استفاده از بیع سلف طلا، نیازی به گرفتن کارمزد درصدی**

نیست.

• **نتیجه**

به نظر می‌رسد، اگر همه مردم به‌جای پول، طلا به بانک

قرض بدهند، دیگر هیچ کارمند بانکی مشتاق گرفتن وام

نباشد.